

САМОМЕНЕДЖМЕНТ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті обґрунтовано шляхи формування професійного самоменеджменту майбутніх учителів початкових класів, визначені складові самоменеджменту, окреслено напрями вдосконалення підготовки студентів, пов'язані з інтенсифікацією навчального процесу та активізацією їх участі в ньому.

Ключові слова: самоменеджмент, складові самоменеджменту, педагогічний само менеджмент.

У сучасній соціально-економічній ситуації в Україні залишається проблема вдосконалення системи вищої освіти. Відмовившись від "знанневої" моделі навчання, заснованої переважно на механістичному запам'ятовуванні, сучасна вища школа переходить на більш досконалий шлях формування креативних, мобільних спеціалістів. Відомо, що професіоналізм як інтегрована якість людини починає складатися саме в процесі опанування знаннями й уміннями. Однак, знаннями стає лише та інформація, яка структурована, потрібна своїм власникам, використовується ними за певними правилами і має позитивне ставлення до одержуваної інформації. Це багат в чому залежить від професійного інтересу, захопленості студентів навчанням, що розвиває здібності, формує навички і вміння, необхідні якості для самореалізації, орієнтує на кінцевий результат: теоретичне і практичне їх застосування.

Актуалізується в цьому контексті впровадження інноваційної моделі навчання, заснованої на використанні наявних здібностей і внутрішньої мотивації особистості студента щодо оволодіння професійними знаннями і навичками, максимальній самореалізації основ педагогічного самоменеджменту.

Проблему сучасного менеджменту і самоменеджменту висвітлено в дослідженнях Б.Андрушків, М.Дмитрієва, Л.Зайверт, А.Кредісов, М.Лукашевич, М.Менсон, І.Осборна, Н.Острроверхової, А.Хроленко, Б.Швальбе, Х.Швальбе; педагогічного менеджменту – Л.Даниленко, В.Крижко, В.Маслова, Є.Павлютенкова, М.Приходько, Л.Пермінової, В.Симонова; психології менеджменту – М. Боришевського, Л. Карамушки, Н. Карасьова, О. Філь.

Водночас, вивчення літературних джерел з проблем розвитку вищої школи засвідчує, що в процесі професійно-педагогічної підготовки студентів недостатньо приділяється уваги формуванню такого складу свідомості, який би відповідав специфіці майбутньої педагогічної діяльності. Йдеться про формування в майбутнього студента навичок бути активним суб'єктом педагогічного пізнання, навчитися моделювати діяльність як свою, так і майбутніх учнів, уміти спілкуватися на рівні діалогу. Важливими ознаками випускника становлять такі якості, як самопрогнозування, самопроєктування, саморозвиток. Це вимагає необхідності створення спеціально організованої підготовки студентів, зокрема майбутніх учителів початкових класів, до професійно-педагогічного самоменеджменту.

Метою статті є обґрунтування шляхів формування професійного самоменеджменту майбутніх учителів початкових класів.

Відомо, що основною відмінністю навчання у вишу від шкільного є збільшення годин на самостійне вивчення студентом дисциплін. Звідси, для підвищення ефективності розумової праці і збільшення рівня працездатності виникає необхідність створення власної системи організації праці. На жаль, практика засвідчує, що рівень сформованості самостійності в отриманні знань, самоорганізації в студентів першокурсників знаходиться на низькому рівні. Так результати анкетування студентів першокурсників свідчать, що з 98 опитаних, тільки у 3% рівень самостійності на високому рівні й у 12% - на середньому. Недостатній рівень самоорганізації в навчальному процесі студентів має місце і на інших курсах. Отже, існує проблема забезпечення умов для підготовки вмотивованого, інформованого, творчого, упевненого в собі студента.

Одним із складників поряд з мотивацією навчання і культурою розумової праці, забезпечення ефективної підготовки, успішності сучасного студента сприяє самоменеджмент. Перш за все, це здатність до самоорганізації, володіння мистецтвом управління собою і процесом управління в часі, просторі, спілкуванні, діловому світі. Процес формування самоменеджменту студента передбачає набуття вмінь самовизначення, самоорганізації, самомотивації і самореалізації.

Під самовизначенням ми розуміємо пізнання студентом себе в процесі навчання та адаптації до нових знань і організаційної культури в освітньому просторі навчального закладу. Самоорганізація ж передбачає сприйняття і засвоєння знань студентом, оволодіння раціональними способами діяльності, навичками роботи з інформацією, оволодіння методологією і методикою організації життя і діяльності особистості, розвиток здібностей і вмінь шляхом самонавчання, самовиховання, самоконтролю тощо. Тобто вона включає здібність до самоаналізу, самоконтролю, саморегуляції, уміння передбачати, цілеспрямованість, самостійність, рішучість, наполегливість, мужність, енергійність, ініціативність, самовладання, стриманість, самокритичність, самодисципліна, терпіння.

Не останню роль у становленні майбутнього педагога відіграє самопізнання, яке допомагає усвідомлення себе як особи, як керівника, своїх можливостей і здібностей, сильних і слабких якостей, усвідомлення взаємин з іншими людьми, освоєння образів, ідей і речей об'єктивного світу, майбутньої кар'єри. Самопізнання неможливе без оцінки себе порівняно з іншими людьми, віри в себе, самомотивації. Зокрема, остання припускає уточнення власних професійних інтересів студента і вибір спеціалізації, усвідомлення ступеня прояву власних здібностей, умінь і навичок, які, безумовно, пов'язані з працездатністю студента. Так, наприклад, одним зі способів самомотивації є самооцінка студента, отже, чим вищою є самооцінка, тим триваліша працездатність, більша активність у засвоєнні нових знань.

Окрім мотивації на працездатність майбутнього спеціаліста впливає емоційна складова. Відомо, що емоційні переживання дозволяють підтримувати високий рівень розумових дій студента. Тому реалізація емоційного аспекту процесу пізнання має бути передбачена в навчальних планах факультативів, курсів за вибором або відображатись у національно-регіональному компоненті. У свою чергу, показник сформованості професійних знань і вмінь, який виражається у вивченні спеціальних дисциплін, проходженні практики і накопиченні знань для виконання та захисту випускної кваліфікаційної роботи на завершальному етапі навчання є критерієм рівня самореалізації студента. Згідно з принципом Парето 80% позитивного ефекту досягається завдяки 20% витрат на його досягнення. Таким чином, успіх студента в навчанні є результатом всього лише декількох кроків, які розвивають його власне мислення. Для того, щоб знайти більше часу на те, що приносить користь (накопичення знань, оволодіння раціональними способами дій), доведеться робити менше того, що виявляється марним, а це означає, що людині важливо визначити в чому сенс корисного проведення часу за допомогою розстановки пріоритетів. Зазначені вихідні положення дозволять студентам більш раціонально організувати навчання,

тобто оволодіння основами самоменеджменту надасть можливість якнайшвидше досягти кінцевого результату – оволодіти обраною професією.

Аналіз спеціальної літератури дозволив визначити й узагальнити основні складові структури самоменеджменту: самопізнання (пізнання самого себе, свого місця і своєї ролі в цій дійсності); самоорганізація (організація свого життя і діяльності); самовиховання (формування пріоритетних якостей); саморегуляція (підтримка внутрішньої рівноваги); самоконтроль (оцінка і коректування своєї діяльності); вибір цілей життя і професійної діяльності; планування особистого часу; пошук інформації; раціональність мислення; спілкування; робота в групі; креативність мислення; самоосвіта (підвищення якості життя); технологія здоров'я (збереження і зміцнення здоров'я як першооснови високої працездатності і повноцінного життя); робота над подоланням конфліктності. Реалізація завдань щодо оволодіння студентом навичками педагогічного самоменеджменту і, зокрема, організації навчального часу вимагає використання певної системи методів. Так, під час формування етапу експерименту нами було використано метод "Альпи", який включає наступні стадії: складання завдань, перелік основних справ дня і тижневого (місячного) плану; оцінка тривалості акцій (проставляється проти кожного завдання приблизний час для виконання, підсумовується і визначається орієнтовний загальний час); резервування часу (планом повинно бути охоплено не більше 60% часу і приблизно 40% повинно бути залишено як резервний час); ухвалення рішень по пріоритетах з метою скорочення часу відведеного на виконання завдань; контроль і перенесення незробленого.

За результатами аналізу відповідних наукових джерел та самооцінки студентів (98 осіб) біля 90% респондентів схарактеризували свою навчальну діяльність у другому семестрі, порівняно з першим семестром, як успішну. Однак, 82,2% студентів вважають необхідним оволодіння навичками самоорганізації навчальної самостійної діяльності, 60,2% – виявили позитивним упровадження інноваційних методів навчання викладачами вишу.

Одержані дані підтверджують необхідність надання студентам більшого "права голосу" в питаннях визначення цілей освіти, її змісту та методів навчання, які використовуються; поступове перетворення навчання на самонавчання, коли студент ставить себе в умови, в яких він повинен одержувати знання в основному за рахунок творчої самостійної роботи, самостійно шукаючи потрібну для виконання навчальних завдань інформацію та творчо її опрацьовувати, щоби зробити необхідні висновки та отримати обумовлені навчальним завданням результати; зміна функцій викладача – давати студентам напрями та орієнтири, а також необхідну допомогу у творчому самонавчанні, залучення викладачем студентів до виконання навчально-дослідної та науково-дослідної роботи; вивчення викладачем своїх студентів та реалізації диференціації викладання, розкриття та використання в навчальних цілях психологічні резерви тих, хто навчається, перетворення їх з пасивних об'єктів педагогічних зусиль на активних суб'єктів-учасників навчального процесу; спільна робота студентів над навчальними завданнями проблемного характеру (наприклад, у виконанні навчальних проектів), коли рішення досягається через поєднання зусиль, тобто кооперацію студентів, які колективними зусиллями досягають спільної мети, що сприяє об'єднанню знань, навичок та вмінь студентів, їх здібностей та можливостей, що створює умови для взаємонавчання; використання проблемного підходу до навчання, де виконуючи навчальні завдання, студенти самостійно відкривають та створюють нові знання, набувають нові навички та вміння (зокрема, уміння функціонувати, працювати та приймати рішення в нестандартних ситуаціях), що дуже важливе для ефективної майбутньої професійної діяльності; інформатизація навчального процесу вишу; удосконалення системи контролю (у тому числі тестового контролю) знань, навичок та вмінь, набутих студентами.

Означені напрями вдосконалення підготовки студентів тісно пов'язані з інтенсифікацією навчального процесу та активізацією їх участі в ньому. Найбільш ефективними в цьому плані виявилися:

- інтерактивні лекції, а саме: впровадження коротких запитально-відповідних співбесід зі студентами протягом лекції; проведення коротких підготовлених самостійно або під керівництвом викладача презентацій студентів у ході лекції, які б розкривали одне з питань, поставлених у ній; проведення коротких тестів на 5-10 хвилин, що демонструвало б розуміння студентами викладеного матеріалу;
- перетворення практичних занять/семінарів на "майстерні", тобто такі види занять, де студенти під час обговорень, дискусій вирішують значущі проблеми спеціальності на основі власних самостійних напрацювань, а не просто "опитуються" за матеріалом, начитаним у лекціях;
- упровадження в практичні/семінарські заняття презентацій, самостійно підготовлених студентами за завданнями викладача;
- широке впровадження рольових та ділових ігор;
- використання кейсів (кейс-стадіз);
- включення до навчального процесу, як обов'язкової складової, виконання студентами індивідуальних та групових короткострокових / довгострокових (протяжністю до одного семестру) навчальних проектів, які відображають практику роботи за фахом;
- проведення майстер-класів на практичних/семінарських заняттях;
- використання мультимедійних засобів у процесі читання лекцій та проведення практичних/семінарських занять, електронних та різних видів опорних конспектів лекцій, надання студентам навчальної інформації на електронних носіях, Інтернет-пошук як студентами, так і викладачами для цілей навчального процесу тощо.

Висновок. Таким чином, необхідною складовою професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів є формування основ самоменеджменту. Самоменеджмент являє собою комплексну систему управління собою і своєю діяльністю, що включає послідовне застосування ефективності, технології, стратегії та філософії. Успішний студент свідомо "творить" своє життя. Здатність до самоменеджменту в його технічному, стратегічному і філософському вимірах є універсальним інструментом професійної творчості педагога. Основними напрямками ефективного формування основ самоменеджменту є впровадження інтерактивних методів його розвитку; раціональне поєднання традиційних і активних форм навчання; упровадження кейс методу, майстер-класів, дебатів; активного залучення студентів до науково-дослідницької діяльності.

У подальшому нами має бути обґрунтовано систему педагогічно доцільних методів і прийомів формування педагогічного самоменеджменту майбутніх вчителів початкових класів, а також систему діагностики їх результативності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ноздренко Є.А. Самоменеджмент в організації навчання студентів / Є.А. Ноздренко // Сучасні проблеми науки та

освіти. – 2006. – № 1 – С. 81-82

2. *Колпаков В.М.* Самоменеджмент : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.М. Колпаков. – К. : ДП "Видавничий дім "Персонал", 2008. – 528 с.

3. *Лукашевич Н.П.* Теория и практика самоменеджмента : Учебн. пособ. / Н.П. Лукашевич. – К. : МАУП, 1999. – 360 с.

4. *Токарев В.Ф.* Самоменеджмент: методология и практика / В.Ф. Токарев. – Нижний Новгород : Изд-во НГЛУ им. Н.А.Добролюбова, 1999. – 136 с.

5. Интернет ресурси. URL: www.science-education.ru/9-93, HR-Portal: <http://www.hr-portal.ru>, Самоменеджмент: // <http://www.samolov.ru>, Self-management: // <http://www.elitarium.ru>

Подано до редакції 22.06.11
